วารสารวิชาการ วิจัย และนวัตกรรม มสธ. (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)
STOU academic Journal of research and innovation (Humanities and Social Science)
ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 (มกราคม – มิถุนายน 2566) Vol. 3 No. 1 (January – June 2023)

Received: October 21, 2021
Revised: April 12, 2023
Accepted: April 26, 2023

การจัดระเบียบองค์กรที่พึงประสงค์ตามหลักพุทธธรรม

Desirable Organizational Order Management in Accordance with Buddhadhamma

สมพงษ์ สุนทรธรรม (Sompong Soontorntham)[1]
สมาน งามสนิท (Sman Ngamsanit)[2]
สุรินทร์ นิยมางกูร (Surin Niyamangkoon)[3]
E-mail: 1281sn@gmail.com

บทคัดย่อ

"องค์กร" เป็นส่วนประกอบย่อยขององค์การ ที่ทำหน้าที่สัมพันธ์กันหรือขึ้นต่อกันและกัน เพื่อผลสำเร็จตามเป้าหมายขององค์กร พร้อมกันนั้นก็สร้างความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรต่าง ๆ ให้ทำหน้าที่ประสานกันอย่างเป็นระเบียบ ไม่ว่าจะเป็นองค์กรบริหารส่วนราชการ หรือองค์กรบริหารธุรกิจเอกชนต่างให้ความสำคัญของคุณค่าร่วมขององค์กรที่สมาชิกทุกคนให้ความสำคัญ ยึดถือปฏิบัติร่วมกันทั้งวัฒนธรรมและค่านิยมขององค์กร แล้วแต่ละส่วนของขององค์กรจะทำงานอย่างเชื่อมประสานเพื่อขับเคลื่อนองค์กรสู่เป้าหมาย ดังนั้น การที่องค์กรจะเป็นสถานที่น่าทำงานนั้น องค์กรจึงต้องมีการจัดระเบียบองค์กรด้วยหลักสัปปายะ 7 ให้เหมาะสมแก่การเป็นอยู่ร่วมกันในองค์กร แม้ว่าองค์กรจะมีค่านิยมร่วมที่กำหนดไว้ในโครงสร้างขององค์กร แต่มนุษย์ในองค์กรยังเป็นปุถุชน จึงจำเป็นที่จะต้องมีวิธีการจัดการองค์กรให้เป็นสถานที่น่าทำงานที่พึงประสงค์โดยประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการกระตุ้นให้คนในองค์กรอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

คำสำคัญ องค์กรที่พึงประสงค์ หลักพุทธธรรม

---

[1] *นิสิตปริญญาเอก หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (Ph.D. Student, Doctor of Public Administration, Faculty of Social Sciences, MCU)*

[2] *คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (Faculty of Social Sciences, MCU)*

[3] *คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (Faculty of Social Sciences, MCU)*

Abstract

"Organization" is a subset of an organization. that act in relation to each other or depend on each other to achieve the goals of the organization Simultaneously, it creates relationships between various organizations to coordinate their duties in an orderly manner. whether it is an administrative organization or private business administration organizations are focused on the common values of the organization that all members value. Adhere to common culture and values of the organization. Then each part of the organization will work in a coordinated way to drive the organization towards its goals, so that the organization will be a pleasant place to work. Therefore, the organization must organize the organization with the Sappaya 7 principles to be suitable for coexistence in the organization. Although organizations have shared values that are defined in their organizational structure. But the people in the organization are still mortals. Therefore, it is necessary to have a way to manage the organization to be a desirable place to work by applying Buddhist principles to encourage people in the organization to live together happily.

Keywords: Desirable organization, Buddhist principles

บทนำ

"องค์กร" (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2554) คือ ศูนย์รวมกิจกรรมที่ประกอบกันขึ้นเป็นหน่วยงาน มีโครงสร้าง หน้าที่และวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน เมื่อพูดถึงองค์การหรือองค์กร จะพูดถึงโครงสร้าง หน้าที่ การบริหารจัดการ พฤติกรรมมนุษย์ในองค์กร องค์กรมีหลายประเภท ทั้งองค์กรภาครัฐ ที่ทำงานบริการสาธารณะ ที่เรียกว่า องค์การหรือหน่วยงานราชการ องค์การที่ทำการผลิต การค้าขาย เรียกว่า องค์กรทางธุรกิจ องค์กรที่จัดตั้งขึ้นเพื่อสาธารณประโยชน์ไม่แสวงหากำไร เรียกว่า องค์กรการกุศล องคการที่จัดตั้งขึ้นเฉพาะกิจในยามมีภัยพิบัติเกิดขึ้นกับบ้านเมือง เรียกว่า องค์กรบรรเทาสาธารณภัย เป็นต้น

โครงสร้างขององค์กร (Organ structure) โครงสร้างขององค์กร คือ ระบบความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลหรือกลุ่มคนที่รับผิดชอบงานภายในองค์กร ประกอบด้วยสิ่งต่าง ๆ ประกอบด้วย วัตถุประสงค์ (Objective) ภาระหน้าที่ (Function) การแบ่งงานกันทำ (Division of Work) การบังคับบัญชา (Hierarchy) ช่วงของการควบคุม (Span of Control) และเอกภาพการบังคับบัญชา (Unity of Command) หรือจะยึดแนวทาง 7S Model ของ McKinsey (ปิยนันท์ สวัสดิ์ศฤงฆาร, 2564) ประกอบด้วย

S1, Strategy ยุทธศาสตร์ คือ แผนการที่จะสร้างและรักษาศักยภาพและความสามารถในการแข่งขันขององค์กร

S2, Structure โครงสร้าง ได้แก่การที่องค์กรจัดวางความสัมพันธ์ของคนและกลุ่มคนให้รับผิดชอบงานโดยแบ่งงานกันทำ มีหัวหน้ามีลูกทีม มีสายการบังคับบัญชา มีทิศทาง มีเป้าหมายขององค์กรที่ชัดเจน

S3, System, ระบบ ได้แก่กิจกรรมและวิธีการที่จะทำให้งานสำเร็จ

S4, Shared Value คุณค่าร่วม ได้แก่คุณค่าและค่านิยมขององค์กรที่สมาชิกทุกคนยึดถือร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรมองค์กร จริยธรรมคุณธรรมประจำองค์กรที่ทุกคนต้องยึดถือปฏิบัติ

S5, Style, สไตล์ รูปแบบของผู้นำ ตลอดจนรูปแบบการนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จ

S6, Staff, พนักงาน เจ้าหน้าที่ขององค์กรรวมถึงศักยภาพและความสามารถในตัวเขาด้วย

S7, Skills, ความชำนาญ ความเชี่ยวชาญขององค์กรและของพนักงาน เจ้าหน้าที่แต่ละคน

หากเราดูในกรอบแนวคิดของ 7S Model ของ McKinsey จะเห็น Shared Value อยู่ตรงกลาง นั่นคือการให้ความสำคัญของคุณค่าร่วมขององค์กรที่สมาชิกทุกคนให้ความสำคัญ ยึดถือปฏิบัติร่วมกันทั้งวัฒนธรรมและค่านิยมขององค์กร แล้วแต่ละส่วนขององค์กรจะทำงานอย่างเชื่อมประสานเพื่อขับเคลื่อนองค์กรสู่เป้าหมาย

แม้ว่าองค์กรจะมีค่านิยมร่วมที่กำหนดไว้ในโครงสร้างขององค์กร แต่มนุษย์ในองค์กรยังเป็นปุถุชนมีจริตทั้ง 6 ที่เรียกว่าพฤติกรรมแตกต่างกัน จึงจำเป็นที่จะต้องมีวิธีการจัดการองค์กรให้เป็นสถานที่น่าทำงานที่พึงประสงค์โดยประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการกระตุ้นให้คนในองค์กรอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

การประยุกต์หลักสัปปายะ 7 ในการจัดระเบียบสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมและเกื้อกูลต่อการปฏิบัติภารกิจขององค์กรที่พึงประสงค์

สัปปายธรรม หมายถึง สิ่งที่เหมาะสมกัน เกื้อกูลกัน สิ่งที่ช่วยสนับสนุนในการบำเพ็ญภาวนาให้ได้ผลดี ช่วยให้สติตั้งมั่นไม่เสื่อมถอย[4] เป็นหลักการที่พระพุทธเจ้าทรงสอนให้ผู้ปฏิบัติธรรมนำมาปฏิบัติ เพื่อให้การปฏิบัติธรรมบรรลุมรรคผลได้ง่ายขึ้น หลักการนี้สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการบริหารจัดการองค์กรให้เกิดความสมดุล สภาพแวดล้อมที่ดี องค์กรนั้นจะมีแต่ความเจริญรุ่งเรืองก้าวหน้าและยั่งยืน

หลักธรรม 7 ประการ ได้แก่

1. อาวาสสัปปายะ หมายถึงที่อยู่อาศัยที่เหมาะสมสะดวกสบายในการปฏิบัติธรรม สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางจัดระเบียบสิ่งแวดล้อมสถานที่ทำงานที่เอื้อต่อการทำงานที่มีประสิทธิภาพ ข้อนี้สามารถประยุกต์หลักการ 5 ส. ได้แก่ สะสาง การแยกที่จำเป็นก่อนหลังสำหรับทำงานเพื่อให้หยิบง่าย หายรู้ ดูงามตา สะดวก จัดวางของใช้ในสำนักงานให้เป็นระเบียบ เพื่อความสะดวกในการใช้ ความปลอดภัย สะอาด ทำความสะอาดบริเวณอาคารสำนักงาน ภายในสำนักงาน โต๊ะนั่งทำงาน ให้สะอาดเรียบร้อย สุขลักษณะ รักษาสถานที่ทำงานให้ถูกสุขลักษณะ สะอาด ปลอดภัย ไร้มลภาวะ และ สร้างนิสัย เป็นการปฏิบัติให้เป็นนิสัย สร้างนิสัยให้เป็นคน สะสาง สะดวก สะอาด สุขลักษณะ รักษาระเบียบวินัย ข้อบังคับขององค์กรอย่างเคร่งครัด

[4] *พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (2538) พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม รพ.มหาจุฬาฯ หน้า 243-244.*

2. โคจรสัปปายะ หลักการหาอาหาร สามารถประยุกต์เป็นหลักการหาทำเลที่ตั้งองค์กรที่เหมาะสม เป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติดี การจราจรสะดวกไม่แออัด คับคั่ง อยู่ในท่ามกลางสิ่งแวดล้อมที่ดี มีการเคารพกฎหมาย กฎกติกา ประเพณี วัฒนธรรมอันดีงาม

3. ภัสสสัปปายะ การจัดระเบียบการพูดคุยที่เหมาะสม จัดระเบียบคำพูด การพูดเป็นการสื่อสารที่จำเป็นในการดำรงชีวิต แต่การสื่อสารนั้นต้องมีการจัดระเบียบให้ถูกต้อง เช่น การสื่อสารด้วยวาจา ต้องใช้วาจาที่สุภาพ อ่อนโยน ไพเราะที่เรียกว่าปิยวาจา เหมาะสมกับระดับผู้ฟัง กับสายการบังคับบัญชา สมาชิกในองค์กรต้องสร้างระเบียบและมาตรฐานการพูดจาให้ไปทิศทางเดียวกันเพื่อความถูกต้องดีงาม

ในทางพระพุทธศาสนาเน้นการพูดคุยที่เหามะสม ตามหลักกถาวัตถุ 10 ประการ[5] ได้แก่ เรื่องที่ควรพูด ควรสนทนาในสถานที่ประกอบการ ได้แก่ 1) อัปปิจฉกถา เรื่องความมักน้อย ถ้อยคำที่ชักนำให้มีความปรารถนาน้อย ไม่มักมาก ข้อนี้หมายถึง เรื่องเฉพาะบุคคล แต่ถ้าเป็นเรื่องขององค์กรหมายถึง ทำได้ตามกำลังการผลิตให้ดีที่สุดในกรอบความสามารถขององค์กร 2) สันตุฏฐิกถา เรื่องความสันโดษ มักน้อย ไม่ฟุ้งเฟ้อเห่อเหิม ได้รับการเลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่งตามความสามารถตามระบบคุณธรรม 3) ปวิเวกกถา ถ้อยคำที่ก่อให้เกิดความสงัด คือ ไม่พูดจาเสียงดัง คุยเสียงดังหรือพูดโทรศัพท์เสียงดังในที่ทำงาน สร้างความรำคาญให้เพื่อนร่วมงาน 4) อสังสัคคกถา การสนทนาชักนำไม่ให้คลุกคลี มั่วสุมในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง เสียเวลาในการทำงาน 5) วิริยารัมภกถา การสนทนาที่มุ่งเน้นให้ทำความเพียร ให้พนักงานมุ่งทำงานด้วยความเพียรเพื่อความสำเร็จและก้าวหน้าของตนเอง ของเพื่อนพ้องและขององค์กร 6) สีลกถา การสนทนาเกี่ยวกับข้อปฏิบัติ ปฏิบัติตามศีลให้เห็นผลดีของการปฏิบัติตามศีล อย่างน้อยปฏิบัติตามหลักเบญจศีลเบญจธรรม 7) สมาธิกถา การสนทนาที่ชักนำให้มีสมาธิ ให้มีจิตตั้งมั่น การสนทนาชักชวนสมาชิกขององค์กรให้ฝึกฝนจิตของตนให้เป็นสมาธิ มีความตั้งมั่น สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ แก้ปัญหาและอุแสรรคได้ด้วยปัญญา 8) ปัญญากถา การสนทนาที่ให้เกิดปัญญา ไม่สนทนาเรื่องที่ไร้สาระไม่ประเทืองปัญญา 9) วิมุตติกถา การสนทนาที่ชักนำให้ใจหลุดพ้นจากกิเลส หลุดพ้นจากความอิจฉาตาร้อน ไม่ชิงดีชิงเด่นกันในองค์กร ถ้ายังไม่หลุดพ้นจากกิเลส อย่างน้อยก็ควบคุมได้ไม่ให้แสดงออกมาเป็นพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนา และ 10) วิมุตติญาณทัศนกถา การสนทนาที่ชักนำให้สมาชิกสนใจและเข้าใจเรื่องการหยั่งรู้ในภาวะที่หลุดพ้นจากกิเลสและความทุกข์ เมื่อสมาชิกในองค์กรเข้าใจและหยั่งรู้ความไม่อิจฉาตาร้อนซึ่งกันและกัน ย่อมมีสมาธิในการทำงานเพื่อความสำเร็จขององค์กร องค์กรก็จะไม่มีปัญหาคือไม่มีทุกข์

4. บุคคลสัปปายะ หลักการเลือกคนที่ถูกกัน เริ่มตั้งแต่การจัดคนเข้าทำงานในองค์กร เริ่มตั้งแต่การสรรหา ได้มา พัฒนา รักษา และปลดออก จะต้องเป็นบุคคลที่ถูกกัน มีวัยวุฒิ คุณวุฒิ อาจรวมไปถึงความเชื่อและศาสนาที่ถูกกัน จึงจะอยู่ร่วมกัน ทำงานร่วมกันแบบสบายๆ ได้ และยังต้องมีผู้ทรงคุณธรรม ทรงภูมิปัญญาเป็นที่ปรึกษาที่เหมาะใจ

5. โภชนสัปปายะ อาหารที่เหมาะกัน หลักโภชนาการที่เกื้อกูลต่อสุขภาพ อาหารดีมีประโยชน์ต่อร่างกาย รับประทานง่าย ย่อยง่าย ไม่ก่อให้เกิดโรคร้ายต่างๆ องค์กรส่งเสริมให้เจ้าหน้าที่และพนักงานรับประทายอาหารที่ถูกกับร่างกาย เพื่อสุขภาพพลานามัย ไม่เสพสิ่งเสพติดมึนเมา สร้างมารยาทและวัฒนธรรมในการบริโภคแต่พอเพียง ไม่ฟุ่มเฟือย ทิ้งขว้าง

[5] *พระธรรมปิฎก (อ้างแล้ว) หน้า 271.*

6. อุตุสัปปายะ หลักการเลือกสิ่งแวดล้อม ดินฟ้าอากาศ ธรรมชาติที่เหมาะสม สร้างสิ่งแวดล้อมให้น่าทำงาน สร้างสมดุลทางธรรมชาติ เช่นบริเวณรอบอาคารสถานที่ปลูกต้นไม้ดอกไม้ประดับและไม้ที่ให้ร่มเงาที่ร่มเย็น แต่ในยุคปัจจุบันนี้ ในอาคารสามารถปรับอุณหภูมิได้ตามต้องการด้วยเครื่องปรับอากาศ ถึงอย่างไรก็ตาม หลักอุตุสัปปายะ ยังมีความจำเป็นที่จะต้องปรับภูมิทัศน์บริเวณองค์กรด้วยธรรมชาติที่สวยงามร่มรื่นได้

7. อิริยาปถสัปปายะ อิริยาบถที่เหมาะสมกัน ได้อิริยาบถที่เหมาะสมกับปารปฏิบัติธรรมของแต่ละบุคคล เช่น บางคนเหมาะกับการนั่งสมาธิ บางคนเหมาะกับการเดินจงกลม ซึ่งสามารถประยุกต์ใช้กับการจัดระเบียบองค์กรได้ โดยใช้เป็นหลักการบริหารร่างกายของสมาชิกในองค์กร โดยคำนึงถึงความเหมาะสมกับวัย เลือกการออกกำลังกายหรือกีฬาที่เหมาะสมกับวัยของแต่ละบุคคล และเพียงพอ ต้องทำให้ได้ประมาณที่เพียงพอ ไม่มากไม่น้อยเกินไป รวมถึงการตรวจสุขภาพประจำปีด้วย ทั้งนี้เพื่อให้สุขภาพแข็งแรง สามารถต้านทานโรคภัยไข้เจ็บได้ เมื่อสุขภาพกายดี จะนำไปสู่การมีสุขภาพจิตดี เมื่อสมาชิกในองค์มีสุขภาพกาย สุขภาพจิตดี การทำงานจะมีประสิทธิภาพ บรรลุเป้าหมายขององค์กร

บทสรุป

นอกจากหลักพุทธธรรมดังกล่าวมาแล้วในข้างต้น ยังมีพุทธธรรมอีกมากมายที่เหมาะสมกับการประยุกต์ใช้ในกิจกรรมต่างๆ ของมนุษย์ที่อยู่ในสังคม เช่น ทิศ 6 ที่แสดงถึงบุคคลประเภทต่างๆ ที่เราต้องเกี่ยวข้องสัมพันธ์ทางสังคม ดุจทิศต่างๆ ที่อยู่รอบตัวเรา สำหรับสัปปายะ 7 ที่นำเสนอในบทความนี้แสดงให้เห็นความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันทางสังคมที่เราสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้กับทุกองค์กรตั้งแต่ครอบครัว องค์กร บริษัท ชุมชน สังคมและประเทศชาติ เพื่อให้เกิดความสมดุล ปรองดอง สอดคล้องกับวิถีชีวิตของบุคคล สังคมและประเทศชาติ ถ้าทุกครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติประยุกตใช้สัปปายะ 7 โดยถ้วนทั่ว ครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติจะมีแต่สมดุล สอดคล้อง ปรองดอง อันจะนำไปสู่สันติสุขที่ยั่งยืน

บรรณานุกรม

ปิยนันท์ สวัสดิ์ศฤงขาร. (2564). *7S Model [McKinsey].* สืบค้นเมื่อ 8 เมษายน 2566 จาก https://drpiyanan.com/2021/05/27/7s-model-mckinsey/.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2538). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม.* พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2554). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*. สืบค้นจาก https://dictionary.orst.go.th/

Lamond, D. (2004). A Matter of Style: Reconciling Henri and Henry. *Management Decision, 42*(2), 330-356.

Mintzberg, H. (1937). *The Nature of Managerial Work*. New York: Harper & Row.